

Cuprins

<i>Lista colaboratorilor</i>	7
<i>Notă asupra ediției</i>	11
Dicționar al metodelor de cercetare socială	13
<i>Index tematic</i>	405
<i>Index de autori</i>	411

Evaluare

În prezent, sunt câteva probleme nerezolvate cu care se confruntă cercetătorii din acest domeniu, unele mai vechi, altele de dată mai recentă. Fundamentală este problema temei adecvate de studiu și a granițelor domeniului însuși. Întrebarea, aparent ezoterică, „Ce este un dezastru?” se referă, de fapt, la tipurile de evenimente care ar trebui studiate și cu ce scop. Cercetătorii se arată tot mai entuziaști față de ideea de a privi dezastrele nu ca „acte ale lui Dumnezeu” sau ca „acte ale naturii”, ci ca evenimente care au în prim-plan factorul uman, ca consecințe ale unor acțiuni și decizii umane anterioare; de asemenea, arată entuziasm față de includerea în categoria dezastrelor a unor condiții cronice dăunătoare și a unor tendințe indizirabile pe termen lung, considerând guvernele nu doar ca parte a soluției la problema dezastrelor, ci și ca una dintre cauzele lor.

Legate de aceste lucruri sunt și disputele despre cadrul teoretic adecvat pentru cercetarea dezastrelor și, deși în mare încă latente și nerecunoscute deschis, cele despre echilibrul adecvat între rolurile cercetătorului, pe de o parte, ca observator detașat, nepărtinitor și, pe de alta, ca expert al cărui discernământ incumbă obligația morală de a participa activ la ameliorarea consecințelor nedorite ale dezastrelor. De-a lungul timpului, majoritatea cercetărilor asupra dezastrelor au fost ateoretice. În ciuda faptului că unii cercetători au încercat recent să rafineze conceptul de sustenabilitate – împrumutat din studiile despre mediu – într-un cadru teoretic umbrelă, unul care poate facilita și o abordare mai pronunțat transdisciplinară, majoritatea cercetărilor asupra dezastrelor rămân vag înrădăcinate în tradițiile teoretice ale disciplinelor amintite mai sus.

Aceste descoperiri recente în domeniu au fost depășite de evenimentele actuale.

Atacurile teroriste din Statele Unite din 2001 au dat naștere unor provocări noi, de ordin teoretic, metodologic și practic. Nu mai este posibil să excludem din definiția dezastrelor actele de violență în diversele lor forme. Cercetarea dezastrelor se subordonează din ce în ce mai mult proceselor de screening, care vizează reducerea duplicării atât a studiilor calitativiste, cât și a instrumentelor de anchetă. Aceste provocări includ, de asemenea, intensificarea examinării atente a tuturor cercetărilor de către comisii autorizate, preocupate de modul în care sunt folosiți subiecții umani.

Există, în continuare, o disparitate între dezastrele lumii și lumea cercetării dezastrelor. Cu toate că majoritatea dezastrelor, inclusiv cele mai severe, apar în țările în curs de dezvoltare, grosul studiilor asupra dezastrelor au fost realizate într-un număr relativ mic de națiuni industrializate. Această disparitate reflectă în primul rând concentrația actuală a cercetătorilor dezastrelor în câteva țări dezvoltate.

Studii mai recente ridică întrebări de natură etică, de genul „Cercetarea dezastrelor pentru cine?” și „Cercetarea dezastrelor cu ce scop?”, dar acestea rămân puțin discutate. Prin tradiție, cercetarea dezastrelor este, explicit sau implicit, un vehicul pentru îmbunătățirea calității serviciilor de urgență furnizate de guvern și de organizațiile nonprofit. Această filozofie „de la vârf la bază” este reflectată în proliferarea programelor universitare de management al situațiilor de urgență. Atenția sporită acordată categoriilor de oameni care sunt în mod special vulnerabili în cazul unor dezastre este însoțită de nașterea unei filozofii rivale. Este vorba despre o strategie inițiată de politica unei comunități, care îi împuternicește pe cei mai vulnerabili în caz de dezastru – femeile, săracii, populațiile indigene –, abilitându-i să-și îmbunătățească situația de ansamblu.

Robert A. Stallings

Concepte asociate: analiză de conținut, cercetare sensibilă, etică, indicatori sociali, metoda studiului de caz, muncă de teren, politică și cercetare socială, SIG, studiu longitudinal

Lecturi-cheie

- Drabek, T.E. (1986), *Human System Responses to Disaster: An Inventory of Sociological Findings*, New York: Springer-Verlag.
- Quarantelli, E.L. (ed.) (1998), *What Is a Disaster? Perspectives on the Question*, Londra și New York: Routledge.
- Perry, R.W. și Quarantelli, E.L. (2004), *What Is a Disaster? New Perspectives on Old Questions*, Philadelphia, PA: Xlibris.
- Tierney, K.J., Lindell, M.K., și Perry, R.W. (2001), *Facing the Unexpected: Disaster Preparedness and Response in the United States*, Washington, DC: Joseph Henry Press.
- Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, T., și Davis, I. (2003), *At Risk: Natural Hazards, People's Vulnerability and Disasters*, ediția a II-a, Londra: Routledge.

CERCETAREA DIZABILITĂȚILOR

Definiție

Examinarea barierelor structurale, de mediu și atitudinale în calea participării și cetățeniei depline experimentate de persoanele cu dizabilități și a rezistenței acestora și suporterilor lor în fața discriminării instituționale.

Caracteristici

În general, dizabilitatea a fost definită într-o manieră individualistă, medicalizată, ca fiind o condiție internă a individului,

iar majoritatea cercetărilor dizabilităților reflectă această orientare. Pe de altă parte, nenumărați oameni cu dizabilități văd dizabilitatea în termeni de bariere sociale, fizice și atitudinale care ar putea fi îndepărtate dacă ar exista suficientă voință politică în acest sens.

Cercetarea dizabilităților s-a dezvoltat pe două direcții înrudite: abordarea participativă și cea de emancipare. Abordările participative s-au născut și dezvoltat din metodologia calitativă generală, adesea datorită unor cercetători fără dizabilități care au dorit să răstoarne tradiționala relație ierarhică anchetator-anchetat. Această răsturnare este evidentă, de exemplu, în faptul că cei care reprezintă subiecții cercetării sunt numiți „cocercetători” sau „participanți la cercetare”. Caracteristicile generale ale metodologiei participative includ următoarele:

1. Cercetătorul își propune să reflecteze, să exploreze și să disemineze părerile, sentimentele și experiențele participanților la cercetare din punctul lor de vedere.
2. Participarea merge însă mai departe, incluzând implicarea participanților în designul, desfășurarea și evaluarea cercetării în curs.
3. Cercetarea participativă este o cercetare mai mult împreună cu, decât pe oameni.
4. Procesul de cercetare în sine este văzut ca proces al schimbării, caracterizat cel mai frecvent ca proces de împuternicire.
5. Cercetarea mai poate fi un proces al schimbării și prin faptul că influențează, de exemplu, politicile și practicile profesionale, reflectând opiniile utilizatorilor de servicii.

Cercetarea emancipatoare, cel puțin în domeniul dizabilităților, își are originea în dezvoltarea Mișcării Persoanelor cu Dizabilități și în constituirea unui model social

al dizabilității. Paradigma emancipatoare pornește de la adoptarea unui model social al dizabilității ca bază de realizare a cercetărilor. Se poate argumenta faptul că cercetarea emancipatoare, spre deosebire de cercetarea participativă, nu este o metodologie de cercetare ca atare, ci face parte din eforturile persoanelor cu dizabilități de a controla procesele decizionale care le modelează viețile și de a obține cetățenie deplină. Schimbarea raporturilor și condițiilor sociale de cercetare poate fi văzută ca parte dintr-o luptă de o anvergură mai mare pentru îndepărtarea tuturor formelor de opresiune și discriminare, în urmărirea unei societăți incluzive.

Cercetarea emancipatoare merge mai departe decât cercetarea participativă prin aceea că vizează să schimbe raporturile sociale ale producerii cercetărilor, astfel încât persoanele cu dizabilități să poată prelua complet controlul asupra procesului de cercetare. Deși poate anumite trăsături ale cercetării emancipatoare și ale celei participative se suprapun, o confuzie care se face adesea este echivalarea cercetării de emancipare cu paradigma calitativă. Nu există nicio rațiune inerentă naturii cercetării de emancipare pentru care aceasta ar trebui să adopte o metodologie calitativă, câtă vreme agenda de cercetare este generată chiar de oamenii cu dizabilități. De exemplu, cercetarea emancipatoare asupra stocului de locuințe și, în particular, asupra accesibilității locuințelor pentru persoanele cu dizabilități va tinde să ia forma unei anchete cantitative, cu scopul de a produce statistici care să influențeze ulterior politicile locative. Participarea și emanciparea sunt, de aceea, două paradigme de cercetare distincte, dar nicidecum incompatibile. Există o serie de credințe comune celor două paradigme, dar trebuie să recunoaștem și diferențele.

În general, cercetarea dizabilităților continuă să se dezvolte atât în privința

metodologiei adoptate, de exemplu abordările narative, cât și în privința domeniilor din viața socială pe care le examinează, de exemplu copilăria și sexualitatea.

Evaluare

Evaluarea cercetării dizabilităților impune adresarea unor întrebări esențiale. În primul rând, promovează o astfel de cercetare controlul persoanelor cu dizabilități asupra proceselor decizionale care le modelează viețile? Întrebarea poate fi direcționată spre procesele decizionale din cadrul cercetării și spre împuternicirea participanților ca urmare a implicării lor în cercetare. Considerațiile asupra eficienței cercetării în raport cu această întrebare atârnă crucial de constrângerile asupra controlului. În ultimă instanță, întrebarea poate primi răspuns doar din partea persoanelor cu dizabilități. O a doua întrebare ar fi: reflectă o astfel de cercetare adevăratele preocupări ale persoanelor cu dizabilități? Această întrebare poate fi pusă participanților la cercetare, dar și populației mai extinse a persoanelor cu dizabilități. În privința intențiilor de emancipare, o întrebare esențială ar fi: sprijină această cercetare persoanele cu dizabilități în lupta lor împotriva opresiunii și pentru îndepărtarea barierelor din calea oportunităților egale și a unei democrații pe deplin participative pentru toată lumea? Aceasta este, firește, întrebarea la care este cel mai greu de dat un răspuns. Dacă acest fel de cercetare poate sau nu contribui cu ceva la procesul de transformare cerut de paradigma emancipatoare rămâne o întrebare deschisă (Barnes, 2003). Întrebările despre legătura dintre cercetare și schimbarea socială punctează principalele controverse din dezbaterile de actualitate pe seama cercetării dizabilităților.

John Swain și Sally French

Concepte asociate: cercetare antirasism, cercetare calitativă, cercetare critică, cercetare emancipatoare, cercetare imparțială, cercetare profesională, cercetare-acțiune participativă, etnografie, politică și cercetare socială

Lecturi-cheie

- Barnes, C. (2003), „What a difference a decade makes: reflections on doing «emancipatory» disability research”, *Disability and Society*, 18 (1), pp. 3-18.
- Barnes, C., și Mercer, G. (ed.) (1997), *Doing Disability Research*, Leeds: The Disability Press.
- Moore, M., Beazley, S., și Maelzer, J. (1998) *Researching Disability Issues*, Milton Keynes: Open University Press.
- Oliver, M. (1992), „Changing the social relations of research production”, *Disability, Handicap and Society*, 7 (2), pp. 101-115.

CERCETAREA PROCESULUI DECIZIONAL

Definiție

Proces în care sunt analizate contextul, istoria și dinamica deciziilor politice. În practică, aceasta își propune să înțeleagă cum și de ce a ajuns în vigoare un anumit proiect legislativ sau o anumită politică guvernamentală.

Caracteristici

Caracteristicile esențiale ale acestui tip de cercetare includ natura sa variată, pe lângă diversele strategii posibile aflate la dispoziția cercetătorului. Un cercetător poate decide, de exemplu, să ia interviuri unor elite, să analizeze documente oficiale și

registre publice sau să studieze biografiile politice ale decidenților relevanți (deși ultima opțiune ar însemna ca cercetătorul să aștepte până la publicarea jurnalelor decidentului, ceea ce ar putea avea loc la câteva decenii după evenimentul studiat sau chiar niciodată).

Un exemplu elocvent pentru acest tip de abordare poate fi văzut în procesul de decizie din Uniunea Europeană. Dacă am cerceta Politicile UE asupra Pescuitului Comun (PPC), ar deveni imediat evident faptul că procesul de luare a deciziilor este vast și divers. O politică nu este inițiată exclusiv de instituțiile UE. Dimpotrivă, luarea deciziilor se face în interiorul unei rețele complexe de instituții și mandatar, interconectată la nivelurile Uniunii Europene (supranațional), național și subnațional. Pentru a depăși această complexitate, cercetătorilor li se cere adesea să facă anumite alegeri metodologice, de exemplu să prefere un nivel de analiză altora.

Astfel de alegeri au produs o seamă de controverse în comunitatea academică. Pentru erudiți interguvernamentali (numiți uneori și etatocentrici) precum Andrew Moravcsik, principalul subiect vizat de procesul de decizie trebuie să fie statul-națiune. În multe privințe, acest tip de cercetare oglindește puternic realismul clasic, în pofida unor diferențe marcante între cele două. Principalul neajuns al argumentului interguvernamental este însă că deciziile politice pentru integrarea în UE sunt rezervate exclusiv statelor membre. La momentul unor decizii de importanță istorică, precum semnarea Tratatului de la Maastricht, acestea sunt luate de statele membre. În consecință, controversele din jurul PPC ar putea fi rezolvate finalmente de către membrii individuali ai UE. Dacă un guvern al unui stat membru dorește să se retragă din această politică, atunci ar trebui să fie liber s-o facă. De aceea, atunci când demarează o cercetare a procesului

decizional, cercetătorul ar trebui să vizeze în primul rând negocierile încheiate între state individuale, cu precădere în Consiliul Miniștrilor.

Cu toate acestea, mulți erudiți combat noțiunea conform căreia țări individuale conduc procesele decizionale. O poziție contrară viziunii interguvernamentale asupra procesului de luare a deciziilor este aceea că instituțiile Uniunii Europene conduc agenda politicilor. Această direcție de argumentare este enunțată cel mai puternic în scrierile supranaționale ale lui Ernst Haas (neofuncționalism) și în scrierile instituționaliste ale lui Paul Pierson (instituționalism istoric). Acești erudiți susțin că deciziile legislative sunt puternic influențate de principalele instituții ale UE, între care Comisia, Consiliul Miniștrilor (și Consiliul), Parlamentul și Curtea Europeană de Justiție. Imediat după crearea lor, aceste instituții au început să-și asume puteri pe care statele membre individuale nu le prevăzuseră. În consecință, ele și-au asumat progresiv o competență mai ridicată în proiectele legislative și în inițierea politicilor. În privința politicilor de pescuit, care se află acum sub competența exclusivă a UE, puterile decidente ale statelor membre au ajuns să fie puternic emasculate, având ca urmare privarea statelor membre individuale de abilitatea de a stabili agenda politicilor.

Deși nu este încă finisat, am putea susține argumentul conform căruia procesul de luare a deciziilor este puternic influențat de grupări substatale sub forma grupurilor de presiune sau chiar de alianțe transnaționale. Grupările substatale pot cuprinde regiuni europene; alianțele transnaționale pot cuprinde grupuri de presiune. Având în vedere natura UE, mulți reprezentanți regionali sau grupuri de presiune pot, pur și simplu, să ocolească un stat membru și să facă lobby direct în Comisie. Cel mai evident exemplu pentru acest tip de

cercetare ne este furnizat de Gary Marks, Liesbet Hooghe și Kermit Blank prin scrierile lor despre guvernarea multinivelară. Luarea deciziilor nu este decât unul dintre procesele ce țin de europenizare, care includ și inițierea, implementarea și adjudecarea de politici. S-a afirmat că procesul decizional are loc într-un mediu puternic fragmentat în care statele individuale, instituțiile UE, grupurile de presiune și nivelurile subnaționale de guvernare joacă toate un rol important. De aceea, deciziile asupra politicilor de pescuit ar putea fi descrise ca apărând într-un mediu care cuprinde toate cele patru instituții majore, în care toate cele 25 de state sunt reprezentate și care cuprinde lobby-ul făcut de regiuni individuale și diverse grupuri de presiune. Întrucât această arenă este atât de eclectică, ea tinde să fie mai puțin elegantă decât abordările interguvernamentale sau etatocentrice.

Cercetătorul trebuie să ia decizii metodologice în funcție de perspectiva decizională pe care el o consideră cea mai convingătoare. Un cercetător interguvernamental poate intervieva elitele unui guvern național particular; un erudit supranațional poate recurge, prin contrast, la interviuarea elitelor din Comisie sau din Parlament. Mai mult, un erudit al guvernării multinivelare poate decide să desfășoare interviuri combinând cele două metode, discutând în plus cu grupurile de presiune și cu reprezentanți ai guvernelor subnaționale. Totuși, la momentul de față nu putem vorbi de existența unui consens asupra modului în care s-ar putea studia cel mai adecvat procesul decizional atât în contextul UE, cât și în cel internațional.

Evaluare

În mod cert, toate strategiile particulare de cercetare evidențiate mai sus își au meritul

lor. Însă o problemă cu care se confruntă fiecare, mai mult sau mai puțin, este aceea a accesului, problemă întâlnită de majoritatea erudiților în viața contemporană. Este foarte posibil ca un politolog sau sociolog contemporan să fie pur și simplu incapabil să înțeleagă pe deplin adevăratele motive din spatele deciziilor luate de politicieni. Un istoric, eliberat de bagajul controverselor cotidiene odată cu expirarea embargoului asupra relevanței documentelor oficiale, poate fi mult mai capabil să priceapă de ce la un moment dat s-au luat anumite decizii.

Craig McLean

Concepte asociate: acces, analiză de cale, analiză documentară, analiză istorică, cercetare cu metode mixte, cercetare legată de politici, interviuarea elitelor

Lecturi-cheie

- Haas, E.B. (1968), *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Marks, G., Hooghe, L., și Blank, K. (1996), „European integration from the 1980s: State-centric v. multi-level governance”, *Journal of Common Market Studies*, 34 (3), pp. 341-378.
- Moravcsik, A. (1999), *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, Londra: UCL Press.
- Pierson, P. (1996), „The path to European integration: A historical institutionalist analysis”, *Comparative Political Studies*, 29 (2), pp. 123-163.

CERCETAREA RISCULUI

Vezi Predicție

CHESTIONAR

Definiție

Set de întrebări atent concepute, administrat exact în aceeași formă unui grup de oameni, cu scopul de a culege date despre subiectul (subiectele) de interes pentru cercetător.

Caracteristici

Adesea există multă confuzie în legătură cu utilizarea și sensul cuvântului *chestionar*. De exemplu, unii cercetători rezervă acest termen exclusiv pentru chestionarele autoadministrate sau cele trimise prin poștă, în vreme ce alții includ și grilele de interviu (administrare personal, față în față) în categoria generală a „chestionarului”. Pentru a ilustra acest ultim tip de chestionar, menționăm persoanele care fac studii de piață oprind cumpărătorii pe stradă sau un cercetător ce realizează un studiu despre obiceiurile de cumpărare ale unui grup anume. Chestionarele trimise prin poștă au multe dezavantaje. Deși cercetătorul trebuie să calculeze și costurile poștale și de imprimare, chestionarele poștale tind să fie mai puțin costisitoare decât călătoriile în locuri îndepărtate pentru a realiza interviuri. Datele culese pot fi introduse într-un calculator, fie automat, prin folosirea unui dispozitiv de scanare, fie manual, utilizând programe de computer precum SPSS. Acest lucru economisește timpul cercetătorului și, odată cu evoluția noilor tehnologii, îi permite să stabilească anumite corelații între diferite variabile. În plus, întrucât cercetătorul nu are niciun contact direct cu respondentul, se pune mai puțin problema biasului intervievatorului.

De asemenea, acestui tip de metodă de cercetare îi pot fi aduse multe critici, cea mai însemnată vizând rata răspunsurilor. Este posibil ca respondentul intenționat să